

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

(א) מענית יו"ג (ג) נענות
פה: (א) מענית דף י"ח
(ד) שנת דף טו: ע"ט
(ה) גיטין דף נו: (ו) סוף
ב"ק.

הגהות מהר"ב
רנשבורג

[א] תוס' ד"ה הא רבי
יהודה וכו' דמ"ב רבי
וכו'. י"ב עין מענית דף
כ"א ע"פ רש"י ד"ה דף
ר"ס ו' אשעי' וכו'
וה"ק:

ליקוטי רש"י

ד"א יעידון. שלא יח
נריבין ליטול ממלמד
מורה שגזרו עליהן שלא
יעסקו גמורה. הפגיו.
עסקו כן מהגמיון
בהלכה כל לשון שועה
ועסקה לשון פגיה [הענין
יח]. והט"ף "תובין"
אבר. דחשיב ליה ככלי
מתכות דכל קבלת
טומאתו משום אבר
המעמידו הלכך אית ליה
טורה נפקה. מטמא.
ולא אמרינן בטיל ליה
ממורת כלי כשאר כלי
חרס הנשבר דקסבר הלך
אחר המעמיד ומורת כלי
מתכות עליו [שבת טו:].

הגהות וציונים

[א] כת"י רבא, וכן
מסביר דהא קאי לתרין
דברי רב [מנחת יהודה
דק"ס]: [ב] שפעם
אחת גזרה [כת"י]
מ"כבות הרשעה שמד
(כהדפוס) ע"י ישראל
שלא יעסקו [והיינו רומי,
כדמשמע להלן, וכל
"מלכות הרשעה" סתם
היינו רומי, דק"ס]:
[ג] בכת"י הגהה בתר
חורבן הוה, וכו' וכו'
ברש"י ובריטב"א:
[ד] דתניא [גליון]: [ה] י"ג רש"י
(גליון): [ו] כת"י יהודה
בן שמוע משום ר"מ
מטמא וכו' בר"ח:
[ז] דפרי"ש נוסף את
י"ב: [ח] דפרי"ש ר"ר
יהודה: [ט] רש"א (גליון)
ובתוס' הרא"ש ולמ"ד
לא בטלה מגילת תענית
ניחא
האיצטריך [אחר
החורבן: [י] צ"ל אש"י
(גליון): [יא] לפגיו
בחוספתא הגי' כלי
מתכות [מהרש"א,
עיי"ש הי"ט], וכו'
בתוס' הרא"ש אלא ששם
נוסף ב"ש זכוכית
שניקב והט"ף "תובין"
אבר ר' יוסף אומר
משום ר' יוחנן בן
נורי טמא משום כלי
זכוכית רש"י, ואולי
כצ"ל גם בתוס'
ונשמט הקטע מחמת
הדומות (ועיי' עוד
במפרשי החוספתא):
[יב] כמו שפירשתי
בפרק ב' דכלים כצ"ל
זכוכית התוס' למ"ש
הר"ש בפ"ב דכלים
(גליון):

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה י"ט.

בטלה מגילת תענית.
מעשה וגזרו תענית
בחנוכה בלוד ואמר להן
ר' יהושע צאו והתענו על
מה שהתעניתם (א) כלומר
עברתם ופרקי' שני חנוכה
דאיכא מצות הדלקת נר
ונתתה אלא משום
דמפרטים ניסא דחנוכה.
ואותבון תוב מיהא
בתלתא בתשרי בטילת
אדכרתא מן שטרייא כו'
פ"י היו כותבין בשטרות
בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג
שהוא כהן לה' עלין
ואמרו חכמים למחר פורע
זה את חובי ונמצא שטר
קרוצ מושלך באשפה ושם
עלין כתוב בו וגזרו שלא
להזכיר שם שמים בשטר
כלל ובטלוהו ואתו היום
שגזרו כן ג' בתשרי היה
ועשוהו וקבעוהו כמו
י"ט שאסור בתענית ואי
ס"ד בטלה מגילת תענית
וכל הרוצה להתענות
מתענה הראשונות בטלו
האחרונות
ופרקי' זה שקבעוהו לג'
בתשרי י"ט בזמן שהיה
הבית קיים וכי אמרינן אגן
דבטלה מגילת תענית אחר
חובין הבית ואקשינן אם
בזמן שהיה הבית קיים ג'
בתשרי הוא יום שנהרג בו
גדליה בן אחיקם והוא
אחד מן ה' צומות
שכתובין בהן יהיו לבית
ישראל לששון ולשמחה
ולמועדים טובים והנה
הוא עצמו י"ט היה באותה
העת מה הוסיפו בו ופרקי'
רב לאסור היום שמקדם
לג' בתשרי והנה יום ב'
בתשרי גם הוא אסור
בתענית שצום גדליה אינו
אסור בתענית יום שלפניו
שהוא מדברי קבלה והם
מדברי הנביאים ודברי
קבלה כדברי תורה דמו
ואין צריכין חיזוק כדבעינן
למימר לקמן שכל דבר
שהוא אסור בתענית בו
מאורייתא כגון שבתות
י"ט וכן ר"ח מותר
להתענות לפניהן
ולאחריהן ואינו אסור אלא
אותו היום בלבד. ומה
שקראו חכמים י"ט אסור
להתענות לפניהן
ולאחריהן לפיכך הוצרכו
לקבוע ג' בתשרי י"ט
דרבנן לאסור היום שלפניו
בתענית כדתינא הימים
האלו הכתובים במגילת
תענית אסורין בין לפניהן
בין לאחריהן שבתות
וימים טובים הן אסורין
לפניהם ולאחריהן מותרין.
ומה הפרש בו ואסיקנא
ודברי קבלה כדברי
תורה דמו. תוב אותבינן
מהא בכ"ח באדר אתת
דלא יעידון מן אורייתא כו'
ואותו היום עשאוהו י"ט
וכי תימא הכא נמי בזמן
שבהמ"ק הוה. והא ע"י
יהודה בן שמוע בטלה
הגזירה יהודה בן שמוע
תלמיד דר"מ הוא. דתנן
כלי זכוכית שניקבו
הט"ף לתוכו אבר. פ"י
סתם הנקבים באבר ואין
המשקין שבתוכן שותחין
מן הנקבים ההם שכבר
נסתמו באבר שהט"ף
לתוכן יהודה בן שמוע
משום ר' מאיר מטמא
דסבר כלים שלימין הן
וחכמים מטהרין כלומר
בהזקת שבתין הן ור'
מאיר הוא תלמיד דר"ע
ור"ע תלמיד דר' אליעזר
ור' יהושע הללו תלמידי
ריב"ז שחברו הבית
בימיו הנה דבר ברור
כי יהודה בן שמוע
לאחר חרבן הבית היה

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם. שהוה
לששון ויום טוב צומן שצית המקדש קיים ולמאן דלמחר
[לא"פ] בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן:
אסורין בין לפנייהם בין לאחרייהם. היינו להתענות אבל בהספד
מוחר כדמוכח צפרק סדר תעניות
כ"ל (תענית דף י"ז): דתניא מריש
ירחא דניסן ועד תמניא ציה ליתוקס
תמידא ללא למספד צהון ופרין נימא
מתרי צניסן ור"ח גופיה אסור ומשני
לאסור יום שלפניו דמשום ר"ח
דאורייתא לא מתסר ללא צעי חיזוק
ותו פרין ומיפוק ליה דהוה יום דצתר
עשרים ותמניא צלדר ומשני לה רב
אסי"א כל שלאחריו צתענית אסור
צתענית מותר וזה הוהיל ומוטל צין
שני י"ט עשאוהו כ"ט עלמנו משמע
דאי לאו הכי לא הוה נאסר צתענית
אע"ג דהוה יום שלפני ריש ירחא
דניסן דליתוקס תמידא ללא למספד
ולאו דווקא נקט רב אשי כל שלאחריו
דהוה דניסן כל שלפניו צתענית מותר
אלא משום דקאי אשל אחריו נקטיה
ויש לדקדק ממוך כך דהא דקתני
שצמות וימים טובים הם אסורים
לפניהם ולאחריהם מותרין צתענית
אזירי ותתאי הך צרייתא כו' יוסי
דלמחר צסוף צכל מערצין (עירובין דף
מ"א. וע"ז) דע"ש מתענה ומשלים א"י
כרצון וצלא השלמה ואת"ל אי צלא
התם דלמחר ר' אלעזר צר דוק
אני הייתי מצני סנאצ צן צנימין
וחל ט"צ להיות צצצת ודמיניהו עד
לאחר השצת והתעניו צו ולא
השלמנוהו מפני ש"ט שלנו היה וי"ל
דשאי ט' צאצ דחמיר תדע דהא
קאמר התם שאני יום טוב
דצרייהם הוהיל ומתענין צו שעות
משלימין צו ערצית והכא אסרינן
צין לפנייהם צין לאחרייהם אלא התם
צט' צאצ דחמיר והא דמייתי התם
רציה מתשעה צאצ שחל להיות
צע"ש דלמחר ר' יוסי מתענה ומשלים
צצני צי רב דיתצי צתעניתא צמעלי
דלא חשיב תענית מה שכתבנו לצתת
יחיד מותר נמי להשלים: **הא** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר.
ותשעה נמי מאי איריא דהוה ליה יומא מקמי דליתוקס תמידא תיפוק ליה דהוה ליה יומא דצתר עשרין ותמניא מאי קושיא הוהיל דליתוקס
המשנה לא הוה ליה למתני מריש ירחא דניסן כיון דצמינו היה שלא לצורך: **יהודה** בן שמוע מטמא וכו' והבב"ב מטהרין. תימיה
אמאי מטהרין לכל הפחות ליטמא משום כלי זכוכית שגזרו עליו טומאה כדליתא צפ"ק דשצת (דף טו: וע"ז) ופ"י צקונטרס דלענין טומאה
ישנה פליגי יהודה בן שמוע מטמא לומר שחזרו לטומאתן ישנה אע"פ שלא נגעו צסום טומאה ואע"פ שכלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן
ישנה כדאמרינן צפ"ק דשצת (דף טו: וע"ז) שלא גזרו חזרה טומאה ישנה אלא צכלי מתכות הני נמי הוהיל והאצר מעמידו ככלי מתכות
דמו דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלינן צתר מעמיד כן פ"י הקונטרס וקשיא כיון דטומאה
קדמה לאצר מה מועיל הטפת אצר לצסוף עוד פ"י צקונטרס' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא כדין כלי מתכות דאורייתא אס'
נגעה צהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרצנן
ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורצנו שמואל פירש דפליגי צהא אי הטפת אצר חשיב סתימה מעלייתא או
לא וצפ"ק דשצת (דף טו: וע"ז) כתוב ור' מאיר הוהיל דלמחר הכל הולך אחר המעמיד גרים רצנו שמואל ר' מאיר הוהיל וכו' ולא גרסינן הכל
הולך אחר המעמיד ולא יתכן כדמוכח צסוף חוספתא דכלים דתינא כוס של אצן שנקצ והט"ף לתוכו אצר ר' יוסי משום ר' יוחנן
צן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית ר' רצי שמעון צן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע צהדיא
כלשון אחרון שצקונטרס ורצנן היינו ר' יוחנן צן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רצנן דהכא אית להו צכלי אצן כר"מ דמטמא
כלי מתכות והא דלא מטמאין צכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו צכלי אצן משום דכלי אצן לית ליה טומאה אוקמוה אטומאת כלי
מתכות אצל כלי זכוכית שיש להם טומאה צעולם לא רצו לשנותן מטומאתן ורצ"א פ"י דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית
כלי חרס דמו כדאמרינן פ"ק דשצת (דף טו: וע"ז) ותניא צחוספתא דכלים (דף צ"ב) צפרק שני דכלי חרס שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם
ולא יתכן נמי פירוש זה כדמוכח צסוף חוספתא דלאו לגמרי מטהרין כדפירשית ועוד א"כ מנה ליה דטעמא דר"מ משום דהכל הולך אחר
המעמיד דלמא משום דלית ליה הוהיל סצבא ואפ"י נסתם צופת היה מטמא דצהדיא פליגי עליה צחוספתא דכלים פרק מחט וצטענת' ועוד רצנן
לא אמרי הן סצבא אלא צתחיתת חרס שפרשה מן הצצית ויש צה כשיעור ונקצה וסתמה צופת ולא צכלי שלם שנקצ וסתמו כמו שפירש
[צחוספתא] דפרק צ' דכלים ועוד דהא לא קיימא מסקנא הכי צפ"ק דשצת (דף טו: וע"ז) דמסקינן הוהיל וצצצו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו:
מיימות

קד א מיי פירא מהלמי
א"צ הלכה יח סמנ
לאין קא טוש"ע י"ד
סמנ קא סת"ע ב:
קד ב מיי שם טור ש"ע
שם סת"ע יד:

רבינו הנגאל

ושמש ת"ח הרבה ומת
בחי ימי ושאל אליהו
את אשתו בימי (נדותך)
[לבוניך] מהו אצלך.
פירוש בו ימי נקיים
[והיא] (ואף) אמרה לו
אכל עמי ושתה עמי וישן
עמי בקירוב בשר ולא
עלה על דעתו דבר אחר
אמר לה ברוך המקום
שהרגו שלא נשא פנים
לתורה שנא' ואל אשה
בגדת טומאתה לא תקרב.
במערכא אמר כן אמרה
לו משה חדא הוה וטיר
מפסיק בנייהם: פשטנא
ממתניתין דתני אין פולין
לאור הנר ואין קורין לאור
הנר אלו מן ההלכות
שאמרו בעליית חנייא בן
חזקיה בן גרון ש"מ אלו
תנן שכבר הזכרנום ולא
מה דבעו למימר לקמן:
ת"ר מי כתב מגילת
תענית אמרו חנניה בן
חזקיה בן גרון וסיעתו
שהיו מחבבין להודיע ימי
צרות בשמחה. ארשב"ג
אף אנו כן שאלמלא הוא
נגנו ספר יחזקאל שדבריו
סותרין דברי תורה.
פירוש יש בספר יחזקאל
דברים שמראין כאלו
סותרין ד"ת כגון קרבנות
המועדים וחנכות וכיצא
בהן ובא חנייא בן חזקיה
ודרשן כגון (הכתוב
תנ"י 6) תתברר שספר
יחזקאל והתורה שוין:
פ"ס שמננה עשר
דברים גזרו בו ביום
ואלו הן דתנן פוסלין את
התרומה האוכלת אכל
ראשון והאוכל אוכל שני
כו'. פ"י אוכל ראשון הוא
שנגע בו השרץ ואוכל שני
הנוגע במשקין במה שנגע
בו השרץ אבל אוכל לא
שאין אוכל מטמא אוכל
ושניהם אליבא דר' יהושע
האוכל אותם שני הוא
ופוסל את התרומה דתנן
בטהרות פרק ב' ר' יהושע
אומר האוכל אוכל ראשון
ואוכל שני שני והשותה
משקין טמאים שאלו כולן
פוסלין גופו של אדם
כתנן במעילה פרק ד' כל
האוכלין מצטרפין לפסול
את הגוייה כבחי פרס
פירוש אוכלין טמאים.
וכל המשקים פירוש
הטמאין מצטרפין לפסול
את הגוייה ברביעית.
והבא ראשו ורובו במים
שאובין וטהור שנפלו על
ראשו ועל רובו ג' לוגין
מים שאובין פוסלו
בתרומה פ"י לולי שאמר
כי בטהור טימאוהו לא
עמדה בטמא שלא
טיהרוהו. גזרו על הספר
מפני שהיו מצניעין
אוכלין של תרומה גבי
הספרים והיו העכברים
באין על האוכלין
ומפסדין הספרים. ד"ס
מפני שהן עסקניות
חיישין דילמא נגעו
בטומאה הלכך גזרו בהו
טומאה ומתחלה גזרו על
הידים הנוגעות בספר
להיות פוסלין התרומה
כדי שלא יהו מצוין ליגע

בימי לבוניך מהו אצלך. לא משום שיש לחלק בין נדות לליצון
דהא אמר ר"ע צפרק צמח אשה יולאה (לקמן דף סד): הרי
היא צנדתה עד שתצא צמים אלא לפי שידע אליהו שכן היה המעשה
ור"ח ורש"י פירשו צפרק אע"פ (במנחות דף סא. וסא) גבי שמואל
מחלפא ליה צנדתהו צידא דשמאלא
היינו צמיי ליצונה אין נראה כדפירשתי
ור"ת פירש שהיו רגילים לטבול שמי
טבילות אחת לסוף שצעה לראייתה
שהיא טהורה מדאורייתא צהך טבילה
ואחת לסוף ימי ליצון לכך היה מיקל
אותו האיש ורש"י¹ היה נוהג איסור
להושיט מפתח מידו לידה צמיי נדותה
ונראה לר"י שיש סמך מסדר אליהו
דקמני אמר לה שמא הצאת לו את
השמן שמא הצאת לו את הפך ומיאו
התם מסיים ונגע ציך² צלצבע הקטנה
ומפרק אע"פ (סא) דלמך אציי מנח'
ליה אפומיה דכובא ורצא מנח' ליה
אציי קדיא אין ראייה כי שמא דוקא
צמוצת הכוס שיש חיצה יותר כדאמר
התם אצל שאר דברים לא ומהכא
דקאמר אכל עמי ושתה עמי יכול
להיות שלא הקפיד אלא על השכינה:
מטה חדא הוואי. ופלטו בן ליש
שענך חרב צינו לצינה
(פטהרין פ"צ דף ע"ו): איכא למימר
שרחוק ממנה היה ציורת והיה פתוח
לרה"ר שלא היה משום יחוד או שמא
סבר כשאלו שלא היתה מקודשת לדוד
וממחר על ענמו היה מלצה עליה:
רש"י גריס [וכן ר"ת³] ואלו תנן
הני דלמנן ומציא ראייה
דלומר צמד' (פ' משפטים⁴) כל מקום
שנאמר ואלה מוסף על הראשונים
אלה פסל את הראשונים ועל המדרש
קשה לר"י דאלה דברי הכרית (דברים
כח) קאי אמה שכתוב למעלה:
ש"מ וא"ו תנן. דלא קמני צמר
הכי דקתני צמתינות:
אוכל ראשון ואוב"ש שני. אי תנן
אוכל ראשון לחוד לא הוה
ידעינן מיניה אוכל שני ואי תנא אוכל
שני הוה אמינא דאוכל ראשון נמי
טמויי מטמא א'⁵

והשותה משקין טמאים. לא
שיך צהו ראשון ושני דלעולם
משקין תחלה הו"ו⁶ אע"ג דאכתי לא
נגזר כמו שאפרש צסמוך⁷ מ"מ היה
דעתם לגזור מיד וצריכה לשמעינן
משקין ואוכלין כדאמר צסמוך דהך
דמשקין לא שכיח ואי תנא משקין ה"א
דוקא משקין דחמימי אצל אוכל לא
פסיל כלל: **והבא** ראשו ורובו
במים שאובין. וא"ת תיפוק ליה שהוה
טבול יום וי"ל דנפקא מינה דאפילו
העריצ שמשו פוסל עד שיחזור
ויטבול: **וטהור** שנפצו ע"י ראשו כו'. וא"ת מ"ש דצטוהור לא
גזרו כ"א צנפל ולא גזרו נמי צציה כמו צטבול יום ונראה לר"י
דצטוהור לא רצו לגזור יותר אלא דוקא צנפילה כמו שרגילים להפיל
עליהם מים שאובים אחר שטבולו צמים קרוחים כדאמר צסמוך והיו
נותנים עליהם ג' לוגים מים שאובים [ע"ע מ"ס גיטין טו. ד"ה הנא]:
רצי

ושימוש תלמודי חכמים. להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא
תלמוד: נדותר. כל שצעה של ראייה ראשונה: **ליבוניך**. כגון צזה
סופרת שצעה נקיים משפסקה וצריכה להיות לונצת לצנים לצדיקה
שמא תראה ותסתור ספירתה: **בגדת טומאתה**. ועד שתצא צמים
לטיילה היא צנדתה דמצינן מתהיה
צנדתה⁸ צהוייתה תהא עד שתצא
צמים צתורת כהנים⁹: **מטה חדא הוואי**.
רמזה ולא קירוצ צצר הוואי וסבר
דשרי צהכי: **פיגור**. פורציי"ט שהיא
חוגרת צו ומגיע ממנח"ס ולמטה:
מתני' ונמנו ורבו. צלו למנין
ונמנאו של צ"ש מרובין: **גב' ה"ג**
וא"ו תנן הני דאמרן או דלמא א"ו תנן
הני דבעינן למומר קמן¹⁰. ואלו קאי
דלעיל¹¹ לא יפלה את כליו ולא יקרא
לאור הנר ואלו מן ההלכות כו' או
דילמא אלו תנן וקאי לקמן¹² א"ו תנן
ד"ו: ת"ש. דלמחרתי קמייתא קאי אצל
אינך לאו משמונה עשר דצר נינהו
ולקמן צגמרא מפרש להו: **מגילת**
תענית. לפי שאמר כל משנה וצרייתא
לא היו כמצינן דלסור לכתב' וזו
נכתבה לצורן לעת ימים האסורין
צתענית לכך נקרא מגלה שכתוב
צמגלת ספר: **מחבבין את הצרות**.
שנגאלין מהן והנס חצי עליהן להזכירו
לשמו של הקצ"ה וכותבין ימי הנס
לעשותן יום טוב כגון אלני יומין דלא
להתענה צהון כו'¹³: אין אנו מספיקין.

לפי שהן תדירות. ל"א¹⁴ אין אנו
מספיקין מלעשות י"ט צכל יום: אין
שוטה נפגע. אין פגע רע צא עליו
כלומר אינו מכיר צפגעיו כך כמה
נסיס צאים לנו ואין אנו מכירין צהן:
בשר מת שבחי. הגדל צאדס התי
מתמת מכה או מתמת כויה אינו מרגיש
צאימל כשחומקין אותו: דברי תורה.
כגון צצילה וטרפה וגו' לא יאכלו
הכהנים¹⁵ הא ישראל אוכלים וכגון וכן
תעשה צצעה צחודש¹⁶ היכן נרמו
קרצו זה צתורה: גרבי¹⁷. למאור
ולמונות: דרשן. כדדרשין להני
קראי צמנחות (דף מה). דמשום
דלשתרי מליקה צתמאת העוף צצייח
הוצרך להזכירם על מליקת חולין שהיא
צצילה: **האוב"ש אוכל ראשון**. מן התורה
אין אוכל מטמא אדם האוכלו חוץ
מנצלת עוף טהור אצל נצלת צהמה
לא כדאמר צמסכת נדה (פ"ה דמ"צ):
מי שאין לו טומאה אלא צאכלתה
צתה זו שיש לה טומאה קודם שיאכלנה
וכ"ש אוכל ראשון שאינו אצ הטומאה
אצל הן גזרו צאותו היום כדמפרש
טעמא לקמן צכולהו ושיעורן לפסול
את הגוייה צחצי פרס צפרק יום
הכפורים (יומא ד' פ): והתם נמי

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰
אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

אמר הגת לטומאת גייה דלאו דאורייתא ומנאחי צספר ערוך¹⁸
משונה טומאה זו מטומאה דאורייתא דסגי לה צטבילה לתרומה
דלא צעיא הערצ שמש דתניא צספרי¹⁹ אין האוכל אוכלים טמאין
ולא השותה משקין טמאין טמא טומאת ערצ: **והבא**. לאחר
שטבל מטומאתו צמים שאובין צו ציום: **וזהו**. גמור שנפלו על
ראשו כו': **והספר**. כל כחצי הקודש תורה צצאים וכתובים²⁰

(6) [לעיל יג.]. (7) לקמן
קצ. צמית י"ג: (8) מנחה
יג. מנחות מה. (7) וכן
פ"ה מ"ג. (ה) גיטין
[טו.]. (ו) פסחים י"ג:
(ז) סוף מצורע [וכ"א לקמן
סד:]. (ח) י"א. (ט) י"ז:
(י) עיין גיטין דף ס.
(יא) תענית י"ז. (ל) יחזקאל
מד לא. (מ) שם מה כ.
(נ) ערך גוה. (ס) תרי"ב
שמני פי"ו הי"ד (וציל
בספרא) וכן בטהרות פ"א
מ"ג (גלינות קה"י).
(ע) דים פרק ג מ"ה.
(פ) י"ג. (צ) מחזור ויטרי
ס"י תצט. ספר הפרס סוף
הלכות נדה, (ק) ועי"ש
ס"י ער"ב, האורה ח"ב
הלכות נדה, (ק) ועי"ש
בסנהדרין י"ט: מחלוקת
שאל ודוד, (ר) תחומא
ורבה (וכ"ה ברש"י) דיש
משפטים, (ש) פסחים י"ג:
(ט) י"ד. ד"ה ושלק. ובע"ב
ד"ה אלא (הא).

תוספות ישנים

(א) ואי מני משקי ואוכל
שני ה"א דמיירי צמשיק
שני אצל אוכל ראשון ה"א
דמטמא ואע"ג דהמשקין
לעולם תחלה היו אכתי לא
נגזר ועוד אוכל ראשון
דהו ראשון דאורייתא ה"א
דחומר ממסקין שהם
תחלה רק מדקמן:

תורה אור השלם

(א) ואל אשה צבנת
מפאתה לא תקרב
לצלות ערותה:
[יקרא י"ג י"א]
(ב) אך בשרו עליו יבאב
ונפשו עליו תאבל:
[וי"ד י"ב]

גליון הש"ס

[מכ"ה גמרא ולא היה
אדם מחזירה דבר.
[ע' סנהדרין דף ק' ע"א]
צמו' ד"ה מצעע וכו']:

ליקוטי רש"י

בימי נידותך וכו'. ומה
שאל על הנידות תחלה
ואח"כ ימי ליצון וכו'
לפי שהיה רוצה שחמודה
[פת"ע לחיד"א בשם רש"י
בספר הפירוש]. פיגור. עיין
מנכסין קטנים ותורת
אזנו לנטיעות [לקמן צב:
וכע"ז יבמות כד:]. דוגמת
מנכסין קטנים [ב"ק פב.].
אין פולין. מצער כ"ט
מצדיו דמתרמינן צערמי
פלמי (דברים כו). ואין
קורין לאור הנר. נספר
שמא יעה הנר להכ"א
השמן לפי הפמלה שדלק
יפה ונמלא מצער צצעת
[לעיל י"א].
תענית. ימים טובים
שקצו חכמים על ידי נסיס
שאיננו צהס ואסרום
צתענין ויש מהן אף
צהספד וכתובים צמגילה
אחת אלני יומאל דלא
להתענה צהו כו' [ר"ה
יח:]. **איזמל**. חצר דק
וקטן מאד [חולין ל:].
קשה רימוה. עקלת
הרימה [ברכות יח:]. נגזו

ספר יחזקאל. שיש צספד צצרים צקרבנות צסומין צצני תורה [חגיגה יג.]. דבריו סותרין דברי תורה. דקדי לפר דר"מ
טולת וכן אוקן [לעיל [מנחות מה.]. ג' בואות. לאו דוקא וכן כל שלש מלות צצנ"ס. [רש"י פסחים ק"ט.]. גרבי שמו. לגרות
להדליק צלילה ולדרשו [מנחות שם]. א"ו פוסלין את התרומה. כל שהוה טהור מן החורים וצמנים חוקיקוהו לצא צמים
ולטער כגון הצא ראשו ורובו צמים שאובין והאוכל חצי פרס אוכלין עמאין והידיס שהצריכוס צצילה כולל צחורת שניס
הטעיטס [סוטה ל:]. **והבא** ראשו ורובו. כשהוה טהור צמים שאובים צתוך הכלי טמא לתרומה עד שצטבול ומגורת צמונה
עשר דברי ה"א וצפ"ק דמסכת שבת [לקמן יד]. מפרש מ"ע גזור עליה לפי שהיה להם מערות קרוחים לטבילה ולאחר טבילה היו
רוחצין צצאוינן והתמילו לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין וגזרו עליהן וצו גזרו על טהור שנפלו עליו טעשה לוגין מים
שאובין דאי לא הוה לא קיימא ה"א [גיטין טו.]. **הספר**. משום תקנת ספרים שהיו מנתיין את הספרים עם התמונה וצבכרים
אוכלים אותם. ודרידיס. אפילו סתמן אס נגע צתומה צלא נטילת ידים. **והטבול** יום. והתם פריך הא דאורייתא היא ומשני
סמי מכלן טבול יום [פסחים י"ט]. **והכ"ה** שצממאי במשקין. אף על פי שאין אדם וכלים מקצוין טומאה מן התורה אלא

הקדמת הריעב"ץ

לחיבורו על סדר עולם ומגילת תענית שנדפסו בשנת תקי"ז

[ובסופו דיני ברכת החמה שמחמתה הזדרז להוציא את הספר כמוש"כ בהקדמתו].

גם ס' מגילת תענית לא נופל הוא מהם. הבנתו הלא רחוקה הלא נפלאה. רבו כמו רוב בדקי סדקיו. ושגיאת מעתיקיו. צו לצו קו לקו. ואתקנם כפי יד האפשרות וכמסת אפיסת הפנאי. [ואם אמנם ידעתי שנעשה עליו פירוש. לא נתנני הזמן לעבור עליו לבדוק אחריו. גם זכורני שמהרבה דברים קשים העלים עיניו. מלבד מה שלא כיון יפה. כידוע לי מאז]. והיה גם הספר הלז קשה הבנה בכמה מקומות על כן נעתי חצני. לנערו מעפרו. ולהאיר חשכתו הסר מבוכתו. ומובטח אני מעתה יוכלו המעיינים להשתמש בו לכל חפצם. הנה הוא בעז"ה ככפיפה שיש לה אזנים. וישישו על כרך זה בכלל כמשוש חתן על כלה יפת עינים. לבושת שני עם עדנים. לא יגרעו עונתה יבעלוה בונים. המה היוצרים עושי מלאכה על האבנים. יתנו שכרה אגרא דשמעתא סברא חלק בחירה בטוב העיון פי שתיים. וישקלו הכסף במאזנים. ויחגרו אזור אור במתנים. ואע"פ שבחפזון נעשה כי היה הדבר נחוץ שלא להעביר השעה לזכות הרבים הרחוקים והקרובים בקיום מצוה וברכה בזמנה. הייתי מוכרח לקצר מאוד. עם כל זה אקוה שיהיו הדברים מבוארים למבינים מקובלים ונכנסים באזנים.

פתיחת הריעב"ץ למגילת תענית

נתחיל מג"ת בעזר הצור ובישועתו אמן.

אי"ע. גרסינן פ"ק דשבת ת"ר מי כתב מג"ת. אמרו חנניה ב"ח וסיעתו שהיו מחבבין את הצרות. ועיין סוף מגילה זו. אמנם יש לדעת שנקראת ע"ש המתחיל במצוה זו. ונשלמה בסוף דורות התנאים. כנראה מבואר מכמה לשונות מובאים במגילה זו. וביחוד אותו מעשה דפרק בתרא דיהודה בן שמוע מוכיח כן. כי תלמידו של ר"מ הוה וכדאיתא בסוגיא (דפ"ג) [דפ"ק] דר"ה ואולי נכללו גם הכותבים אותה אחריו. במלת וסיעתו. אע"ג דאמר רשב"ג אף אנו מחבבין כו' משמע לכאורה שמרשב"ג ואילך נמנעו מלכתוב אפ"ה לא נמנעו לגמרי. ולאיזה ענין בטלה מג"ת עמ"ש בס"ד במבוי א' דשער המפקד.

הקדמה

שרח וכתב כל הימים טובים להלכה מהחילחון וער סופן מפני טעם הנ"ל, ולא ראיתי לשום מחבר הלכות כיוצא בו, גם בספר יערות דבש השתמש למעמים בכג"ה לדרוש דבר בעתי מה טוב, גם נמצא בה כל הלכתא גבירתא מתניוא דתנוכה, המובא יסודם בש"ס דפי"ב רשבת, ולענין רבינו הקדוש סמך על זה בסדר משנתו דמסכת חנוכה שהיא מקומה שע"י גבורת החשמונאים צמחו כל שאר הניסים שבמגלה וכמו שראיתי בראש הגדת בראשית ל"י אברהם בן דודי זקוני הגר"א ז"ל ששמע מאביו דלתשלום שבעה מסכתות קטנות שבש"ס היא מסכת מזוזה ותפילין וחנוכה ולא שאל ממנו מאין לו זה ולענין שהוא הטעם כמיש מרשייר להו רבינו הקדוש ולא דיבר אודותיו במקום מיוחד בסדר משנתו, כאשר התעורר הרמב"ם במנחות, וכן תמהו בחנוכה כאשר מובא בפנים, והערך בזה מה שראיתי באוצר הספרים שבדפוס השי"ס הראשון היה מג"ה נדפסת ביחד עם המסכתות קטנות, וגם בשביל חנוכה לבדה כדאי לקרותה מגלת תענית מפני שהיא שרשה וראית מהא דריה (י"ט): דאמר והלכתא בטלה מג"ה והלכתא לא באלה קשיא הלכתא אהלכתא ל"ק כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי אלמא דמאן דפסק לא בטלה מג"ה רצה לומר על הוי"ו בלכך מגלת תענית שהיא מקומה שיח ושרשה ולזה יש לקרותה גם מסכת חנוכה.

ומה גדלה מכותי על גדולי המפרשים שלא הביאו את המגלה הזאת הביתה ולא שלחו בחלמיש יד לגלות מצפונייה ולחשוף דכריה ולהוציאה לאור עולם, וחיא שכוחה מני רגל מתגוללת וקרואת ואין לה תובעין והלא חכמי המשנה מרשנה אחר שכבר בפלוגה כדמוכח מואלו הימים שמתעניי בהם כאשר מירשנה במקומה ע"ש אף אמנם שנעשו לה קצת מירושים מלוקטים הראשון שבהם הוא פי מהרי"א סג"ל מקראקא אשר השער אפרים וחשו"י"ק הביאו אותו והוא נדפס לפנינו בסוף המגלה וכן הגהות קצרות מהר"י עמדין, אשר יגעתי ומצאתי בעה"ק ירושלם תוכביא בתוך זמן מלאכתי בדפוס ולכן לא קבעתי במקומם כי אם מפייב התחלתי וגמרחים בסופה של מגלה ביחד עם פי מהרי"א הנ"ל למען לא תחסר כל בה ואפריון נמטי להגאון הר"ר חיים ברלין שוי לאישיא שהשיב הסוד עמדי ונתן לי מאוצר ספריו האגלה העתיקה של הר"ר יעבץ אשר הרפסיה בחייו, ולא יאתה אור הרפוס מאז ועד עתה והעתקתיה והנחתיה על נכון וגם נמצא עוד פי הר"ר יהודא ליב בר מנחם עשאה כרמות מסכת עם מרש"י ורשב"ם מלוקטים והוסף מרילי תוספת חדשים, ולא רציתי לנגוע בה כי עשאוה ככלי שלם וגם היא מצוייה טובא נדפסת גם מחדש, ואפריון נמטי לחו כי הקילו לפני הרבה מעבודת החיפוש והבדיקה והאירו לפני את דרכי בעסקי בענין הנכבד הלזה, אמנם ראה ראיתי כי אין הדברים מובלים פירוש מלוקט כי הם מדויקים במקומם בתכלית הדיוק וכבוד המגלה הזאת יגיד מחברה וגם הדברים מוצקים בהתכה אחת וצריך לפרש כל דבר ודבר על אופניו במקומו ובהלכתו ולכן ראוי ליחד לה פירוש מיוחד ולכנוס בה לפני ולפנים, ויגעתי עליה יותר מארבע שנים בלתי מרגיע עד שזכיתי לגומרה הלי"ת לעשות פירוש קצר על מקומו למיגמר וגם בארוכה למיסבר ולבארה אליבא דהלכתא ככל מה שיד שכלי מגעת בס"ד, לא נחתי ולא שקפתי עד שמצאתי את שאחבה נפשי, וזאת לדעת דעיקר המגלה שכתבה חנניה בן חזקיה בן גרון היא הכתובה ארמית בלכך כמיש רש"י בר"ה (י"ח): לפי שאז דברו החכמים ג"כ ארמית שהיו סמוכים לעולי הגולה כמו חרגום שבדניאל וכן העיד יוסי בן יועזר בלשון רבו על איל קמצא דכן ומתניא דידה הוא מה שביארה תנאים האחרונים בלשון משנתם כארץ הצבי כמיש הרמב"ם בפ"י ריש מס' תרומות ופירש"י גיטין (פ"ה): והערך על זה דבמנחות (סח.) דילג השי"ס על כל המשנה ושנה תמידא וחגא רשבויעיא ביחד ואח"כ פירשם בקיצור מלשון המשנה דחכא, אמנם איצ לראיה למי שבא לעיין במגלה כסדר, וכתענית (יב.) הרגיש בעל הגמ' בזה ואמר על לשון הארמית וכתוב במג"ה ועל מתניא דידה אמר התם והניא במג"ה והתום בר"ה (י"ט.) ד"ה הא כתבו דרבי סידר מג"ה וחיינו משנה דידה כסידור השי"ס וגם סתם ח"ק ר"ם ואפשר גם כל סתם משנה דידה כר"מ דדוקא מג"ה בארמית אחיא בר"ו ולא המשנה ועי' ירושלמי רפ"ד דשקלים ועיין יד מלאכי סי' תק"א ולזה ניקרתי הארמית מטעם שכתב רש"י בתענית (טו:): אחא דחנן התם כל הכתוב במג"ה דמשויה אמר כל הכתוב לפי שנכתבה בזמן שלא נכתב מתורה שבע"פ אפילו אות אחת עשאוה כאלו היתה מקרא ולכן עשיתו אותה כעין מקרא, והרד"ל חקד אם גם המשנה שלח נכתבה מיהו כבר ביארתי שגם זה נכתב וכמ"ש בפ"ה בדיבור ולפי שמסרו נפשם על המצות למיכך נכתב להם שם טוב במגילה הזאת ע"ש ואפילו מג"ה בתרא נכתבה כמיש בפי בטבת לא כתבו וכו' וגם נכתבו על טוהר לח"ק עוד יותר

מן

צימינו אפשר דהרחוקים מחוייבים לעשות בכל כוס שני ימים ששן ושמתה משום ספיקא (דירחא) [דיומא].

והנראה לענ"ד ונפקא מינה לדין גם כן, דארבע צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד עשרה צטבת

או תשעה באב וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים, דצטבת ותמוז ואז ותשרי מחוייבים להתענות בהם יום אחד, אבל

לא נתייחד יום מיוחד, רק איזה יום שרצה יוכל להתענות, רק באלו החדשים*. וראה לדבר דצפסוק [זכריה ח', י"ט] אינו מצוה

איזה יום כלל, רק כוס הרציעי ויום החמישי ויום העשירי דהיינו החדשים אבל לא באיזה יום, ואצ"ל לך עוד ראיות ברורות

בעזה"י. דהנה בראש השנה י"ח ע"צ פליגי ר"ע ורבי שמעון, דר"ע סובר כוס העשירי היינו עשרה צטבת שבו סמך מלך צבל,

ורש"י אומר זה חמשה צטבת שצאה שמועה לגולה וכו', וקשה דהם היו תיכף לאחר חורבן כידוע ומאי פליגי, פוק חזי מה

עמא דבר ומה היו עושין צבית שני דלא היה ששן ושמתה באיזה יום היו עושין, וצבית שני היו תנאים צית שמאי צית הלל ויתר

מקבלי התורה, והיאך שכתו הדבר*. וגם שם מצוה דצטבת

צטבת הוצקה העיר כמצוה צירמיה [ג"ב, ר'] ואיך מתענין בצטבת עשר, ומתוך רצא דצית שני נחרצ בצטבת עשר צו,

המגילה. והנה בראש השנה י"ח ע"צ מצוה דעל הארבע צומות לא היו שלוחין יולאין חוץ מתשעה באב, כיון דתליא מילתא ברצו לא מטרחינן שלוחים, וא"כ האידנא כיון שהוא רק מנהג שקיבלנו

על עצמינו כמצוה בר"ן שם [ד' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ודאמרי']

וצראשונים, א"כ קיבלנו עלינו רק יום אחד. וגם תשעה באב, אף שהיו אז שלוחין יולאין, דלאו ברצו תליא מילתא כיון שהוכפלו צו

צרות כמצוה שם, מ"מ מדברי קבלה ג"כ בתשעה באב אינו מחוייב להתענות רק כשיש שמד ח"ו, דכל הארבע צומות שוים

מדברי קבלה, רק מדרבנן תשעה באב יותר חמור כיון שהוכפלו וכו' מחוייבים להתענות, עיין ברש"י בראש השנה שם ובמגילה

ה' ע"צ [ד"ה וביקש] 190, על כן אין לנו מתענין אלא יום אחד*,

ובזמן הראייה מאי דהוי הוי.

[ז] **אך** אני מסופק על דבר שיהיה נהוג בעזה"י, דידוע בגמרא ראש השנה שם, צומן הצית הצומות הללו לששן

ולשמתה מדברי קבלה, כמצוה שם י"ט ע"א דמקשה ומיפוק ליה דהוי ליה יום שנהרג צו גדליה צן אחיקם וצלאו הכי אסור

להתענות ציום שלפניו, ומתוך דברי קבלה אין לריכס חיזוק, א"כ כיון דמדברי קבלה שהוא כדברי תורה אסור להתענות צימים

הללו ועיין שם צטורי אבן, א"כ לכשיצנה צית המקדש צמהרה

בשולי המנחה

שלוחין עד ט' אב, היה הדבר עומד בספק, אלא שאין לצום בו שני ימים, משום שלא תיקנו גזירה כזו שאין הציבור יכול לעמוד בה 194, אלא היו מתענין ביום העשירי לחודש, שהוא ספק תשיעי 195.

רק באלו החדשים. יש שכתב בדעת האבודרהם 196, שסובר שדין זה הוא רק בשאר הצומות, אך בעשרה בטבת נאמר הדין לצום דוקא באותו יום 197, אולם מהראיות שהביא רבינו מבואר שאף צום זה אינו אלא מחובת החודש 198.

והיאך שכתו הדבר. יש מהאחרונים שנקטו, שמחלוקת תנאים זו אינה בענין הנוגע להלכה, אלא רק בפירוש הפסוק 199. ולדעתם לכו"ע אין לצום ביום ה' טבת בזה"ז, כיון שלא תיקנו לצום ביום שמועה אלא לאותו דור, ולכו"ע יש לצום ביום י' טבת, שאף שלא נזכר באותו פסוק, מ"מ נזכר במקום אחר 200 שיש לצום בעשרה בטבת 201, ולפי"ז מיושבת קושית רבינו 202.

שיש שנקטו כן אף לענין יום הכיפורים, שמן הדין היה צריך להחמיר בספיקו, ומ"מ הקילו בו מטעם זה. 195. ועיי"ש שביאר שמכמה טעמים ראוי יותר להתענות באותו יום. 196. הובא בב"י אור"ח סי' תקנ, וצינו רבינו להלן ד"ה ובוזה נתיישב. 197. ח"י הגר"ח ר"ה יח, ב. 198. ואפשר שגם להגר"ח בדעת האבודרהם הוא כן, שבעיקרו נאמר הצום על החודש, ומה"ט נקרא 'צום העשירי' למ"ד דקרא קאי על צום הבקעת העיר, ומ"מ נאמרה הלכה נוספת לקיים תענית זו ביום י' לחודש, ואף אם לא קיימה, מ"מ צריך לקיים עיקר דין 'צום העשירי' באחד מימי החודש שירצה, עי' רינת יצחק יחזקאל כד, ב. אולם לפי קושית רבינו היאך נחלקו על תאריך הצום ביום זה ותירוצו, מוכח שלא קבעו כלל לצום ביום מסוים, ועי' בירורי סוגיות ענינים שונים סי' יג אות ח, דנפק"מ לענין מי שלא צם באונס ביום י' טבת בזמן שחיוב הצום הוא מדברי קבלה, האם חייב לצום אח"כ באחד מימי החודש, ועי' להלן בסמוך. 199. ברכ"י י"ד סי' רמב ס"ג, בנין שלמה ח"ב סי' מד. 200. יחזקאל כד, א-ב. 201. ציון תעוררי עמ' קנב, בירורי סוגיות שם אות א, ועיי"ש אות ז בהא דלא נזכר י' בטבת בקרא דזכריה לדעת רשב"י. 202. אולם ברמב"ן תורת האדם ענין אבילות ישנה ובטור אור"ח סי' תקמט ובביאור הגר"א שם ס"א, נקטו שהיא מחלוקת להלכה, ולפי"ז הדרא קושית רבינו.

שייך טעם זה, היה ראוי לעשות חג בחו"ל יום נוסף מספק, והקשה למה לא חששו לזה. ולפי דברי רבינו יש לדחות, דשאני מגילה שהיא מדברי קבלה, וחיובה חמור יותר, כעין של תורה, ומ"מ לענין חנוכה לא היו מחמירים בספקו 189.

על כן אין לנו מתענין אלא יום אחד. דברי רבינו צריכים ביאור, שאף שמתעם זה אין להחמיר בו כדברי קבלה, מ"מ לפי מש"כ רבינו לעיל לענין חנוכה, אף בדרבנן יש להחמיר בכה"ג, משום דאיכבע איסורא, ומשום שאם נקל מחמת הספק יש להקל בשני הימים ותיעקר תקנת חכמים. ואפשר שכוונת רבינו, שמה שבתשעה באב יש חיוב משום שהוכפלו בו צרות, אינו חיוב דרבנן ממש, אלא מנהג שהנהיגו עליהם 191, ועל כן מן הדין אין להחמיר בספיקו, ודי ביום אחד 192.

אמנם הריטב"א 193 כתב, שבזמן שהיו מקדשים עפ"י הראיה, והיו שלוחין יוצאין, בכל מקום שלא היו מגיעים

לסמ"ג ה' חנוכה. 189. וכ"כ ברכ"י שם, קהלת יעקב שם, קרית חנה אור"ח סי' עתר, בינה לעתים לחנוכה עמ' כ. 190. וכן נקט הב"ח סי' תקנד בדעת הרמב"ן הו"ד בטור שם, שמשום כך חולה אין צריך אומד בט"ב כיון שבזה"ז איסורו רק מדרבנן. וכ"כ הפני יהושע פסחים נד, ב, שמשום כך יש חילוק בעשיית מלאכה בת"ב בין תלמידי חכמים לשאר כל אדם, ואף שבאבילות כל אדם אסור במלאכה, משום שמעיקר הדין אין צריך להתענות, ורק מדרבנן הוא, ולגבי מלאכה לא גזרו. וכ"כ בבנין שלמה ה' תענית סי' לו, והוכיח כן שהרי הטעם שמתענין בט"ב מפני שהוכפלו בו צרות, והרי בזמן הנביאים עדיין לא הוכפלו בו צרות, וא"כ בזמן הנביאים עדיין לא היה חילוק בין ט"ב לשאר הצומות, ומהיכי תיתי שאח"כ ישתנה הדבר שיהיה חילוק מדברי קבלה בין ט"ב לשאר הצומות. וכ"כ התשב"ץ ח"ב סי' רעא, ערוך לגר ר"ה שם, גבורת ארי תענית יב, א ד"ה דאמר. אמנם בטור אור"ח סי' תקנ וסי' תקנד כתב, שאיסור אכילה ושתיה בתשעה באב מדברי קבלה הוא, וכ"כ האשכול ה' תשעה באב, וכ"כ הט"ז אור"ח סי' תקנד ס"ד, וכ"כ במשכנות יעקב אור"ח סי' קמט בדעת הרמב"ם, ובאבני נזר אור"ח סי' תכו אות ה תמה על הט"ז, עיי"ש. 191. וכמו שנראה מלשון הרשב"א במגילה שציון רבינו, וכן הוא בריטב"א שם. 192. ועי' להלן אות ז ד"ה והנה. 193. ר"ה יח, א ד"ה וקתני. 194. ועי' לעיל ציון 161,

שמציאין ראייה מפסוקים זה אסמכתא בעלמא. ועל דאמר ר' יוחנן אילו היה שם היה קוצע בעשירי, דזה הצריכה צאיזה יום היה מדברי חז"ל. וגם סברה רבא דצית שני חמיר לן, דצרוו ציוס שהיתה צצית שני, ומ"מ לא נעקרה הקבלה כי צחודש הזה מתעניס²¹².

ומבבל מקום זה פשוט, האידינא דצרוו תליא מילתא, ומדצנן אנתנו מתעניס, צודאי אס התענה צחודש צאיזה יום קודם יום התענית צודאי אינו יוצא, כי מדצנן מחוייב להתענות יום זה דוקא, ואפילו צעת שהיה חיוב להתענות כגון צשעת השמד, מ"מ אס התענה קודם וצאותו יום לא התענה, חוץ מה שעצר אדצנן, אלא אפילו דצרי קבלה לא יצא, כיון דלא עשה כמו שתיקנו חז"ל, כמצוור צחוס' סוכה ג' ע"א ד"ה דאמר, גצי לא קיימת מצות סוכה, דכל דצרי מן התורה ומכמים תקנו דצרים צמנוה זו אס לא עשה כתקנת חז"ל לא יצא כלל*, וכן דעת הרצינו יונה צצרכות צמשנה ראשונה²¹⁷ והוצא צפרי מגדים או"ח צפתיתה [הכוללת ח"ג אות ד]. אך צעת שהיה החיוב להתענות מדצרי קבלה והוא לא התענה צאותו יום צשוגג, או שהיה תולה צאותו יום שפטור להתענות או צאונס, מצוור צפרי מגדים שם דיוצא מן התורה אף אס לא עשה כתקנת חז"ל, נראה לי צרוור דאס לא התענה צאותו יום חיוב גמור עליו להתענות יום אחר

ומוצא צחוס' שם ד"ה זה, וצית שני חמיר לן על כן מתענין צ"ו. ותמיה גדולה היאך יכולין אנתנו לעקור דצרי קבלה שהוא צחורה, הוה להו לקצוע גם י"ו צו, ואי משום דקשה על הצורה, מ"מ היאך יוכלו לעקור דצרי תורה צקום ועשה* לאכול ולשמות ושאר עניינים שהוא מדצרי קבלה צשעת השמד ח"ו כמצוור צראשונים [רמב"ן בתורת האדם]. ועוד דר' יוחנן אמר [תענית כ"ט ע"א] אילו הייתי שם קצעתיו בעשירי, ורצנן אמתלמא דפורענתא עדיפא, והיאך אילו היה שם היה קוצע בעשירי, וכי צדידיה הדצרי תלוי*, הלא הוא מדצרי קבלה, כך היה רצונו יצברך, וגזירת הכתוב הוא.

אלא ודאי הוא הדצרי אשר דצרתי בעזה"י, דהקבלה לא קצעה יום מיוחד כלל רק החדשים, וצאיזה יום צחודש שרוצים מתעניס*, וכן צימי ששון ושמתה צאיזה יום שרוצים צחדשים הללו עושין ששון ושמתה, א"כ צצית שני היה כל מקום נוהג כמו שהיו רוצים, ואחרי זה כשנתרצ הצית צשניה והיו רוצים לקצוע הימים הללו לכל ישראל צשנה, כההוא דתקיעות דהתקין רצ אצבו [שם ל"ד ע"א] שיהיו כל ישראל צשנה כמו שכתב רצ האי גאון ז"ל הוצא צראשונים [ר"ן שם ו' ע"א מדפי הרי"ף ד"ה אתקין], וציררו חז"ל לאחר החורצן ימים הללו, והיה דעת ר"ע שהנזס יהיה עשרה צצבת צצו היה עת צרה לישראל, ורשצ"י אומר צחמשה צצבת*, אע"פ

בשולי המנחה

האבודרהם יש חיוב לצום דוקא ביום עשרה בטבת, אכתי קשה קושית רבינו. ויש ליישב דעת האבודרהם, שלכל הדעות היה חיוב לצום בעשרה בטבת דוקא בתורת תשובה וכפרה על חטאם של ישראל באותו זמן, וצום זה תלוי באותו יום דוקא, ומלבד זה נאמר דין לצום באחד מימי חודש העשירי על הפורענות שהיתה בו, ובוה נחלקו ר"ע ורשב"י, לר"ע חיוב הצום הוא מחמת פורענות המצור שהיה בו, ולרשב"י חיוב הצום הוא מחמת יום שמועת החורבן, וחיוב זה הוא שנהפך לששון ושמחה בבנין בית שני, והיה ראוי לחזור לנהוג בו צום בזמן חורבנו. וא"כ גם להאבודרהם היה אפ"ל שבבנין בית שני נהגו ששון ושמחה באחד מימי חודש טבת, ולא ביום מסויים, ולאחר החורבן רצו לקובעו ליום מסויים, ונחלקו בפירוש המקרא בזכריה, אם הוא צום נפרד על יום שמועה, וראוי לקובעו בה' בטבת, או הוא ג"כ מחמת מה שאירע בזמן המצור, ועל כן יוצאים במה שצמים ב"י בטבת²¹¹.

לא יצא כלל. ובגדר הדבר כתבו אחרונים, שנתנה התורה כח לחכמים לעקור ולשנות את דיני התורה, ודבר זה נלמד מקרא ד'לא תסור'²¹³. אמנם יש מהאחרונים שכתבו, שמתעם אחר אינו יוצא יד"ח, משום שהיא מצוה הבאה בעבירה²¹⁴, ולטעם זה אין לומר כן בנידון דידן, שאף שביום שקבעו חכמים עבר איסור במה שביטל היום, מ"מ ביום האחר שצם בו קיים המצוה בלא עבירה²¹⁵. ודעת כמה ראשונים שאף בסוכה שיושב בה כששולחנו בתוך הבית, יצא ידי חובתו מהתורה²¹⁶.

אות יב. 212. להלן ד"ה ובוה, ביאר רבינו דברי הראשונים בטעם מה שקבעו הצום ביום החורבן השני, שכונתם לפרש טעם זה. 213. פמ"ג או"ח סי' לח משב"ז סק"א, עמק סוכות סוכה ג, א. 214. עונג יו"ט סי' ט, דבר אברהם ח"ב סי' כו אות י. 215. אמנם בדברי רבינו יונה לענין ק"ש שהביא רבינו להלן, ג"כ ל"ש טעם זה, וא"כ מדבריו מוכח שאף בלא טעם זה אינו יוצא יד"ח. 216. ריטב"א סוכה כח, א ד"ה הא דתנן, ר"ן פסחים כה, ב (מדפי הרי"ף) ד"ה כל מי. 217. לענין ק"ש אחר חצות, וכן הוא בתוס' שם יא, א ד"ה תני.

לעקור דבר תורה בקום ועשה. יש שתירץ, שאף שאוכלים ושותים בו אין זה נחשב עקירה בקום עשה, כי אין זה מעשה איסור, וכל החסרון הוא מה שאינו מקיים מצות הצום, והדבר נחשב כשב ואל תעשה, ויש כח לחכמים לעקור ד"ת באופן כזה²⁰³.

וכי בדידיה דבר תלוי. יש ליישב דברי הגמ', שמדברי קבלה לא נאמר להם היום בפירוש, אלא נאמר להם לצום על הפורענות, ומן הדין חובתם לצום באותו יום שבו אירעה הפורענות, וחכמי אותו דור סברו לקובעו ביום ט' באב, ור' יוחנן סבר שאינו כן, אלא הבין שלפי האמת עליהם לקבוע הצום ביום י' אב, שהוא יום עיקר הפורענות²⁰⁴. אמנם מלשון התוס' ²⁰⁵ מבואר, שרבי סבר מטעם זה לשנות הצום ליום י' אב, אף שכבר קבעוהו ביום ט', וכתבו התוס' שביקש לעוקרו מט' ולקובעו ב"י, ומשמע שאכן נקבע הצום ליום מסויים, ומ"מ סבר שמתעם זה ראוי לשנות, ומשמע כדברי רבינו²⁰⁶. ויש שהוסיף, שכן צ"ל בהכרח בדי' התוס' שם, דאל"כ קשה היאך סבר לבטל התקנה של בי"ד שלפניו²⁰⁷.

ובאיזה יום בחודש שרוצים מתעניס. ובגדר הדבר י"ל, לפי המבואר מדברי הרמב"ם²⁰⁸ שעיקר הצום מחמת הפורענות שאירעה בחודש זה, וי"ל שלעולם ענין הפורענות שייך למזל החודש שבו יצאה לפועל²⁰⁹, ועל כן עיקר הדין הוא לצום פעם אחת בחודש זה²¹⁰.

ורשב"י אומר בחמשה בטבת. לפי המובא לעיל בסמוך, שלדעת

203. ברכת יצחק ח"ח סי' ה. 204. ולפי"ז לדעת רבי יוחנן לעולם צריך לנהוג כן, ולא נשתנה הדין מחמת שהחליטו חכמי אותו דור לקובעו ביום ט' אב. 205. מגילה ה, ב ד"ה ובקש. 206. וכן דקדק בשו"ת קול יהודא בהגהות בסוף הספר. 207. קונטרס חנוכה ומגילה עניני מגילה סי' ח אות ב, עי"ש. 208. הל' תעניות פ"ה ה"א. 209. עי' תענית כו, ב משנכנס אב ממעטין בשמחה, ושם כט, א כשם שמשנכנס אב כו' כך משנכנס אדר מרבין בשמחה. 210. בירורי סוגיות שם אות ה, עי"ש. 211. הגר"י טופיק בירחון האוצר גליון יא

ראש השנה

בדין תענית עשרה בטבת

ר"ה דף יח ע"ב. הגה הב"י (או"ח סי' תקנ"ג) כתב בשם האבודרהם דאם היה אפשר שיחול עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו בשבת, משום שנאמר בו בעצם היום הזה כמו ביו"כ, אלא שאינו יכול לחול בשבת. וצריך ביאור מ"ש עשרה בטבת משאר תעניות. והנה תענית חלום מתענין אפילו בשבת, וחזינן מזה דשייך תענית בשבת, רק דבכל מקום נדחה התענית מפני השבת משום דגם למחר יכולים להתענות על זה, ולמה שיתענו בשבת, אבל אם היה צריך להתענות דוקא בשבת וא"א לדחותו למחר, שפיר נוכל להתענות בשבת, ולפיכך בתענית חלום דאמרינן בגמ' שבת (דף י"א ע"ב) דיפה לחלום כשמתענין בו ביום א"כ אין לדחותו למחר, לכן מתענין שפיר בשבת. וזהו החילוק בין עשרה בטבת לכל התעניות, דכל התעניות מתענים מפני המאורעות שארעו ותלוי בחודש כדכתיב בקרא, א"כ יכולים להתענות גם למחר, ולכן כשחל בשבת נדחה למחר, אבל בעשרה בטבת דכתיב "בעצם היום הזה" (עי' ר"ה דף י"ח ע"ב), א"כ הוא דין דוקא באותו יום, וע"כ א"א לדחותו למחר, ושפיר היה אפשר להתענות אף בשבת. [א"ה, עיקר יסוד זה כ"כ במנ"ח מצוה שא ע"ש שהאריך בזה, וע"ע בקונטרס חנוכה ומגילה סי' ח מה שהביא מהגרי"ז זצ"ל בענין זה].

חולה לענין תענית

ר"ה דף יח ע"ב. במקום חולי לא גזרו רבנן (שו"ע או"ח סי' תקנ"ד ס"ו). הפ"י דאין כאן דין תענית, ולא רק משום דאנוס, ולא שייך חומרא אף בחולה שאין בו סכנה.

בענין קידוש החדש

ר"ה דף כד ע"ב. מתני' מעשה שבאו שנים וכו' וקבלן ר"ג וכו' שלח ר"ג גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך, וכו' הלך ומצאו ר"ע מיצר, אמר לו, יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי, שנאמר אלה מועדי ד' מקראי קודש אשר תקראו אותם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו, בא לו אצל ר' דוסא בן הורכניס, אמר לו, אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג, צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשיו וכו' הרי הוא כבית דינו של משה, נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה וכו'. וצ"ע מה הוא טיבה של תשובת ר' דוסא בן הורכניס, הלא ר"ע כבר הניח את דעתו באמרו לו את ההלכה של "אתם אפילו שוגגים" וכו', דהיינו דאפילו אם נימא דר"ג טעה בקביעת החודש על פי עדות שקר, מ"מ קדושו קיים ומה שעשה עשוי, וא"כ למה צריכין לדברי רדב"ה ומה הוסיף בדבריו.

והנה לכאורה צריך ביאור אמאי עדיפא קדוש ר"ג מקביעת רבי יהושע וחבריו, הלא שניהם קבעו את החודש, ר"ג קבל עדותם של שני העדים וקבעו בזמנו, ור"י לא קבל וקבעו שלא בזמנו, ומה חזית דקביעתו של ר"ג קיימת, וביחס אליה אנו משתמשים בהלכה של "אתם אפילו שוגגים" וכו', וקביעתו של ר"י בטלה, ואין אנו מסיקים כלום מאותה ההלכה, אמאי לא נימא דקביעתו של ר"י וחבריו חלה על פי אותה הלכה עצמה של גזיה"כ של "אתם אפילו שוגגים". ואי אפשר לומר דטעמו של דבר הוא משום דר"ג קבע את החודש חסר וקדש יום ל', ור"י קבע את החודש מלא, ולפיכך חלה קביעת ר"ג הקודמת בזמן לקביעת ר"י, דאין בדברים הללו אף קורטוב של אמת, דההלכה של "אתם אפילו שוגגים" מתיחסת בין לקדוש החודש בזמנו ובין לקביעתו שלא בזמנו, ובשעת מעשה קביעת ר"ג חלק עליו ר"י וקבע את

טו,א-ג כי על דעתי כל התורה כלה כסדר זולתי במקום אשר יפרש הכתוב ההקדמה והאיחור, וגם שם לצורך ענין ולטעם נכון. אבל היה הענין הזה במדבר פארן בקדש ברנע אחר מעשה המרגלים וכו'. והנכון במדרש ורבה ותנחומא כאן, שכעס קרח על נשיאות אליצפן, כמאמר רבותינו וכו', וקנא גם באהרן, כמו שנאמר ולהלן בפסוק י"ז "ובקשתם גם כהונה", ונמשכו דתן ואבירם עמו, ולא על הבכורה, כי יעקב אביהם הוא נטלה מראובן ונתנה ליוסף וכו', אבל גם הם אמרו טענתם "להמיתנו במדבר" ולהלן בפסוק יג' "ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו" ולהלן בפסוק יד'. והנה וכו' ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה, כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול גלוי ומפורסם היו המתים מועטים ונצלו בתפלתו של משה שהתפלל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה וכו', והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו כאשר יצוה להם ואילו היה אדם מורד על משה בזמן ההוא היו סוקלין אותו. ולכן סבל קרח גדולת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה. אבל בבואם במדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים ולעיל בפ"א, וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם וכו' ומתו כל נשיאי השבטים במגפה לפני ה' ולעיל יד, ונגזר על כל העם שיתמו במדבר ושם ימותו ושם בפסוק לה' או היה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא מקום קרח לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם וכו'. וזה טעם "להמיתנו במדבר", אמרו הנה הבאת

ב י ת ה י י ן

ו, כאן. ודגל ראובן חונה בנגב וכאמור לעיל ב, יו, וקרח בנגב המשכן כי הוא מבני קהת וובני קהת חנו בנגב המשכן, כאמור לעיל ג, כט, וזו היא סיבת הקשר שלו עם דתן ואבירם יאון בן פלת בני ראובן, וכמש"כ רש"י. ואלה נשיאי העדה היו בכורים והם היו מקריבים את העולות, על כן לקחו מחתות. והראיה על זה הפירוש מופת המטה, שראו כל ישראל כי ה' בחר שבט לוי תחת הבכורים. על כן כתוב ולהלן יז, כהן ותכל תלונתם, כי התלונה על זה היתה. גם אמר משה ולהלן בפסוק כח' כי לא מלבי, בעבור שחשדוהו כי מלבו עשה, ועוד ולהלן בפסוק כט' לא ה' שלחני – בשליחות הזה, כי כבר האמינו בו כל ישראל. ועוד ראיה גמורה, כי כל העדה כלם

קדושים, וזה רמז לבכורים שהם קדושים, כי כן כתוב ובשמות יג, ב' קדש לי כל בכור, והם היו הכהנים הנגשים אל ה' ובשמות יט, כב' והם עיקר כל העדה".

[כב] שהיה במדבר פארן בקדש ברנע, כאמור לעיל יג, ג, ובפסוק כו' שם.

[כג] שהובא ברש"י.

[כד] כאמור בבראשית מח, ה' [ועיין בדברי רבינו שם בפסוק ו' ובדה"א' ה, א].

[כה] הסיבה שהמתינו כל אלה עד כה בטענותיהם היא כי...

[כו] כאמור בדברים ט, יח וכה-כט.

[כז] עיין בדברי רבינו לעיל יד, יז-כג.

[כח] זה היא לפי פירוש רבינו לעיל ב' ויקח

אותנו אל המקום הרע הזה [כט] ולא קיימת לנו מה שנדרת לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש, כי לא נתת לנו נחלה כלל אבל נמות במדבר ונהיה כלים שם, כי גם זרענו לא יצא מן המדבר לעולם, ויבטל מן הבנים מה שנדרת בהם כאשר נתבטל מן האבות. וזה טעם תלונתם הנה במקום הזה אחר גזרת המרגלים מיד. והקרוב כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות, כי על כן חרה להם על הכהונה, ולכך אמר [ל] משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בכהנים [לא].

(ג) כי כל העדה כלם. הכפל בא להדגשה [בבראשית כג, ג, עיי"ש].

כי כל העדה כלם קדושים. עיין להלן בפסוקים כא-כד.

(ד) *ויפל על פניו. ולא אמר 'ויפלו' כי אהרן במוסרו וקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו [א] ויהי כמחרש [ב] וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו אבל הוא עושה כדבר משה לקיים גזרת מלך [ג].*

(ה-ח) וטעם ויודע ה' את אשר לו לעבודת לוויה, ואת הקדוש לכהונה - לשון רש"י, ויפה פירש [א]. יאמר הכתוב שיודיע השם אם הלויים הם שלו, כענין שנאמר ולעיל [ח] 'זהו לי הלוויים', או עדיין הבכורות שלו, כענין שנאמר ולעיל [ג] 'כי לי כל בכור', שלא יחליפם בלויים, ואת הקדוש הם הכהנים המקודשים לעבודה, כמו שאמר ובה"י א' כג, ו' יובדל אהרן להקדישו קדש קדשים, כי קרח [ב] כדי לאסוף אליו העם גם על הלויים יחלוק וירצה להחזיר העבודה בלה לבכורים. והנה כאשר נשרפו אלו הבכורות נודע שלא בחר השם בעבודתם, וכאשר נתקבל קטרת אהרן נודע שהוא הקדוש.

ב י ת ה י י ן

קרח" שלקח עצה ומחשבה בלבו, וזו היא העצה והמחשבה, ושלא כרש"י שלקח עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה, שהרי לפירושו של רבינו הענין להיפך, שחשב כי אז ישמעו אליו העם. וזה הוא הקישור בין דברי רבינו אודות זמן מאורע זה לדבריו לעיל בפירוש ויקח קרח.

[כט] ע"פ להלן כ, ה.

[ל] שלא בדעת ר"ח המובאת להלן בפסוקים ה-ח שהיו כולם לויים משבט קרח.

[לא] כדעת ראב"ע המובאת לעיל בהערה כ'.

(ה-ח) [א] וכ"פ ראב"ע.

[ב] אע"פ שסיבת מחלוקתו היתה נשיאות אליצפן וכהונת אהרן, כמשנ"ת לעיל בפסוקים

א-ג, אעפ"כ...

ביום חמישי לעת ערב הפונה ליום וי"ו ט' תמוז שבו הובקעה העיר ירושלים בראשונה, עמג"א ריש הלכות ט"ב, אז שלמתי נדרי לדרוש דברי מוסר ברבים בכה"כ הקדושה הגדולה, גם כי בכל אותן הימים לא נראיתי החוצה חוץ לחדרי אשר נסתרת שם, מ"מ עתה סמכתי על זכות ת"ת דרבים, ונאספו המון עם ה' קהל גדול, ה' יוסף עליהם ויברכם כאשר דבר להם. והלכתי לשם ואמרתי דברי מוסר ואגדה והתעוררות תשובה תלית, והכהנים והעם העומדים שם בעזרה כשהי' שומעים הי' מקדימים נעשה לנשמע, כי נתברר לי מהרבה מהם מלבד אשר שם באותו מעמד שבו ונתחרטו ובכו בכה רב והרב, גם אח"כ בשובם אל בתיהם תקנו תקון גדול במה שנוגע לעצמם וגדרו לעצמם גדרים וסייגים, יהי עם ה' מבורך כי עמך כלם צדיקים וקרובי תשובה.

*

ואלה הדברים אשר דבר משה :

תנן התם ט"פ ראוהו ביי"ד [ר"ה כ"ט ע"א] והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא כל זמן שהי' ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין וכו'. כיוצא בדבר אתה אומר (בפ' השבוע פ' חקת) עשה לך שרף ושים אותו על נס והי' כל הנשוד וראה אותו וחי, וכי נחש ממית או מחיה אלא כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין וכו'. הנה יל"ד בסיפא טובא, מאי קושי' וכי נחש ממית, על איזה נחש קאמר, אי נחשים שרופים דמדבר פשיטא שהם המיתו, ואי אנחש שעשה משה, וכי כתיב בקרא שהיתה ממיתה, בשלמא ברישא דמקשה וכי ידיו של משה עושות מלחמה פריך שפיר משום דכתיב וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, משמע דהנחת הידים גרמו גבורה לעמלק, אבל הכא לא כתיב ההיפוך בקרא שמת אדם ע"י נחש נחושת אלא והביט בו וחי, א"כ קשה כנ"ל.

ט"ר אענה אני אומר ברבים כעין ברכת הודאה על העבר, ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור [תהלים ל"א—כ"ב], ואמר הפליא חסדו י"ל כך, כי הנה כתיב [שם ס'—ו'] נתת ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה, ויל"ד לשון נס להתנוסס, וגם מפני קשט. כי הנה ניסי ה' רובם לטובה להצלת צדיקים מהרעות אשר באו במקרה העולם או על חטא הרבים והקב"ה מציל הצדיק ממנו, ולפעמים נעשה נס לפורעניות להכרית רשע או רשעים וכדומה, אמנם לעשות נס שלא בטבע העולם לפורעניות על אנשים ידועים ולהצילם מהרעה ע"ד נס אחר לטובה, זהו דבר פלא וקשה להבין, כי אם לא חפץ ה' להענישם מעיקרא מאי קסבר להביא הרעה שלא בטבע, כמו שאנו רואים בעינינו כי אעפ"י שהמלחמה היא מדרך העולם ושיבואו עיירות במצור ומצוק והקב"ה משגיח לטובה להציל תראוי להציל, אבל מ"מ מה שבאתה עירינו במצוק וזרקו עליה חיצים, זה שלא בתכסיס

לנו המצרים ולאבותינו, בקבר, שנצטערו בצער שלנו, וגם אתה ידעת כן, כי בכשפיו וקוסמיו ידע מצער אבותינו בקברם, וקשה ומה כל הצער, הלא נגד מה שנצטער בן האחד במצרים, נתגדל ונתעלה השני בארץ שעיר, ומאי אולמי דהאי מהאי, ועתה אם יעלו ישראל ממצרים ויפדו מגלותם לעומת זה ירד עשו מטה מטה ויחזרו האבות ויצטערו בצער עשו וכי לעולם לא ינחו מצערם, שהרי לעולם אחד משני בניהם בצער ואחד בגדולה, ואע"כ מוכח, כי בעשו לא יקרא זרע, לא נח להם בנוחו ולא צער להם בטלטולו וא"כ נחלת א"י שלנו הוא וא"ש. הנה גם אנחנו יודעים את התלאה והצער אשר מצאו אבותינו ורבותינו הקדושים נוחי נפש בקברם האי שתא הכא, אם מפאת כי בעוונותינו הרבים נפרצו חומותם ונשטפו בשטף מים רבים, ועתה הי' מקום קברות אבותינו לאשפות תרתי משמע, אחד כמשמעו לאשפות מרעה צאן ובקרים, ואשפות עם הדומים לחמורים, ועוד, אשפות חצים אשר אנשי המלחמה כוננו עליו, אשר מרוב עוונותינו היתה יד ה' באבותינו בעו"ה, ועוד זאת כי כבר הרגשנו תחלת השנה, כי עשו הקדושים האלו שערורי' להזהיר אותנו על כל הנעשה, וכה הי' דברתי אז עם פלוני ופלוני, ולמה לא נחלץ חושים בתשובה ומע"ט אנחנו מפה בהכ"נ הקדושה מקדש מעט, והמה יעמדו לנו לעזר במקום קדשם ויגן עלינו זכותם ותורתם.

איתא בירושלמי הובא ברמב"ן, הביאו מג"א ריש הלכות ט"ב, אהא דכתיב סוף מלכים, בתשעה לחודש הובקעה העיר, כי גם בראשונה הובקעה בשבעה עשר כמו בשני', אלא מחמת צרות טעו בחשבון ע"ש. והוא תמוה, א"כ מי הגיד לנו שהי' בי"ז, ואם רוח ה' עבר עלינו להודיענו ככה, א"כ אמאי לא גלה אוזן ירמיהו הנביא והניח לכתוב שקר וכיזוב על ס' מלכים הנאמר ברה"ק והוא דבר תימה. — והנלפע"ד בזה, כי בודאי אין החומה נבקעת בבת א', אך בתשעה לחדש התחילו החצים ואבני בלסטראות להרוס החומה ולהרפות יסודותי' ועדיין לא הי' הצרה קשה כל כך והי' יודעים שזהו יום ט' תמוז, ואילו שבו אז אל ה' הי' מועיל בודאי כי אל רחום ה' ומתרה ואח"כ מכה, אמנם הם הקשו ערפם ונתגברו הצרות יום ונהרסה החומה א' לאחת עד שבשבעה עשר בתמוז נגמרה הבקיעה, ואז כבר הי' משובשים בדעתם מרוב הצרות, שכבר גברו עברו מיום ט' עד יום י"ז, ואעפ"י שהי' מהראוי להעלות על הספר זכרון יום האחרון שבו נגמרה הבקיעה, אך הואיל והם מעצמם לא זכרו ולא ידעו היום ההוא, אעפ"י שהקב"ה הודיעהו לירמי' מ"מ לא העלו על הספר אלא תחילת הבקיעה שזכרו מעצמם, ולהודיע כמה החטא והצרות גורמים גובר השכחה בעוה"ר — ועדיין צריכין אני למודעי, מ"ש חורבן בית שני דלא נשכח היום ולא טעו כלל, ומ"ש חורבן בית ראשון דטעו, ונראה משום דבחורבן בית שני הי' מנהיג הדור ר"י בן זכאי והוא הי' קובע הצום והתענית, והוא כבר המליט לנפשו ויצא את העיר טרם הובקעו חומותי' כמפורש פ' הנזקין, ע"כ הוא ידע עכ"פ ולא הי' הצרה כל כך גדול אצלו,

משא"כ בבית ראשון שהי' ירמי' נביא מנהיג הדור והוא הי' עצור בחצר המטרה כלוא ולא יצא עד שנכבשה העיר, א"כ גם הוא הי' בצרה ע"כ גם הוא שכת.

הנה בשיעורא דיומא למדנו בחולין פא"ט [מ"ו ע"א] הנהי פולמסא דאתי לפומבדיתא, ערקו רבה ורב יוסף, פגע בהו ר"ז א"ל ערוקאי כזית שאמרו במקום מרה, והוא תמוה מה ענין זה למה שהם ערוקאי — אבל ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה, כי שמעתי פה רבים אומרים כי בהיות ק"ק פראג במצור זה כמו לפני ס' שנים רצה הגאון מהר"י חזקאל ז"ל א) לצאת חוצה ולא הניחוהו מנהיגי העיר, והנה מה שרצה הוא לצאת חוצה, מובן הוא כי אין לעמוד במקום סכנה שלא ינוכה לו מזכיותיו לכל הפחות — והם לגרמייהו עבדו שלא הניחוהו כי רצו שיהי' מגינם אצלם, וכן ראוי למנהיגם של ישראל למסור נפשו ולהשליכו מנגד עבור עמו ולא להניחם בסכנה ולצאת להמלט על נפשו לחוד.

אמנם כן ראיתי רבים חולקים כי בהיות ק"ק מענץ במצור לפני איזה שנים שלחו את גאונם הגאון מהר"י חיים הרש"ז ז"ל ב) לפ"פ וכן עשו אנשי ק"ק קאבלענץ לרבם מהר"י סקינד גונדר ש ז"ל ג) שמת אח"כ בפ"פ, וכשבא פ"פ במצור שלחו מורי הגאון בעל הפלאה ז"ל לק"ק הענויא כי למה יהי' להם למשא כבוד בעת צרותם, והלא גם במקום שהוא שם יתפלל עליהם ויגן ויושיע בכל האפשרי ומה להם אם גם הוא יצטער. עוד זאת יש בזה סגולה, כי בטלטול גדול העיר ינוצח השונא ע"ד הרמז ויהי בנסוע הארון שהוא הת"ח (כיומא ע"ב ע"ב) עי"ז קומה ה' ויפוצו אויביך וינסו משנאיך מפניך, וא"כ העולה מזה כי יש כאן מחלוקת בין הנהגת מנהיגי ק"ק פראג להנהגת הקהילות הגדולים האלו אשר זכרתי.

ואחר העיון נראה כי מדרשים חלוקים הם, דאחז"ל פ"ק דברכות [ה' ע"ב] דא"ל ר"א לר"י הב לי ירך יהיב לי ידני ואוקמי, ומקשה הש"ס ולוקמא איהו לנפשי, ומשני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, מזה נראה עצה טובה לשלוח הגדול חוצה שלא יהי' גם הוא חבוש עמהם בסכנה, זאו יהי' תפילתו עליהם יותר נשמעת מאשר תהי' אם נוגע גם לעצמו ומה"ד מתוח גם עליו — ומזה נ"ל מ"ש רמב"ן [במדבר ט"ז—א'] על עדת קרח מה ראו עתה על ככה, וכי שהם היו שונאי משה בחשאי מעולם, אך להיות כל ישראל אוהביו מי יעצור כח לדבר דבר ולא יסקלוהו, אך עתה במרגלים הי' ישראל מרננים אחרי משה לאמור, כי לא מסר נפשו בתפילתו להצילם לגמרי רק להאריך אף עד שבמדבר הזה יתמו, ולא למחול לגמרי, ובראותם כי העם נוטה קצת מאהבת משה התחילו לגלות תרמית לבם אשר מאז — והנה יתחמץ לבב אנוש באמת על מרע"ה, מדוע ככה עשה ולא

א) הוא הגאון בעל נודע ביהודא ז"ל.

ב) הוא הגאון מו"ה נח חיים צבי ז"ל בעל "עצי ארונים", "עצי אלמוגים", "מעין החכמה" שנתקבל אח"כ לאכדיק אה"ו, ובדח"ס (דף שעה טור א') גמצא הספדו של מרן ז"ל, עליו.

ג) נתקבל שם בשנת תקכ"ג.

התפלל על ההצלה גמורה ושיכנסו לארץ, אבל הוא הדבר אשר דברנו כי בגזירת כניסה לא"י כבר הי' מה"ד מתוח על מרע"ה מאז דברו שלח נא ביד תשלח [שמות ד'—י"ג ורש"י שם] ומשום כן ה"ל חבוש ואינו מתיר עצמו מבית האסורים, אבל להתפלל עליהם שלא ימותו מיד ויאריך להם עד שיהי' כל א' בן ס' שנים ויבוא בכלח עלי קבר, זה הוא דבר שלא הי' נוגע למרע"ה כלל משום כן הועילה תפילתו, נמצא מכאן כדעת חכמי מנהיגי קהלות הג"ל.

אמנם גם מנהיגי ק"ק פראג יש להם על מה שיסמוכו דכתיב [בראשית כ"א—י"ז] גבי ישמעאל כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם, ופירש"י עפ"י מדרש, דאע"ג דגם הגר התפללה מ"מ לא שמע אלא לקול הנער, משום דאינו דומה תפילת אחרים בעד החולה לתפילת החולה בעד עצמו שהיא עושה רושם יותר למעלה, נמצא לפ"ז יותר הגון שישאר המגין עם עמו ויהי' גם הוא עמם בצרה ותהי' תפילתו יותר מקובלת.

ונבוא אל המאמר שהתחלנו בו, בהקדים כי דעת רשב"א וסיעתו כי טרפת הכבד אינו מפאת עצמה כ"א משום הגנה על המרה שלא תשתפק בגוף, והנה כל נגע ומחלה יכולה בשם מרה, כי פ"ג חלאים תלוי' במרה [ב"ק צ"ב ע"ב] ואפי' מכת חרב כתי' [שמאל ב', ב'—כ"ו] הלנצח תאכל חרב וכו' כי מרה תהי' באחרונה, והשתא נבוא אל המכוון בעז"ה, דרבה ור"י ברחו מפני הפולמסא ועזבו בני העיר בסכנה ומלטו להציל נפשם, וא"ל ר"ז צרוקאי לא יכין לעשות כן כי כזית שאמרו במקום מרה, ר"ל כזית הכבד שיגן צריך שיהי' במקום המרה והצרה, ושם יגן ולא שיברח אל מקום חיותו, ומסיק הש"ס על זה רב אדא בר אהבה אמר לא כי אלא כזית שאמרו במקום חיותא, ר"ל שלא ישאר המגין עמם במקום מרה שלהם, אלא ינוס למקום חיותא שלא יהי' הוא חבוש ומשם יזרח אורו לישרים להאיר לארץ ולדרים א).

ואם כי להכריע אינני כדאי, מ"מ לא באתי אלא להשוות המחלוקת ולשום שלום בעולם ובין התלמידים דלא פליגי כלל ש"ס דילן בברכות עם המדרש דמייתי רש"י בחומש, רק אקדים במ"ש אצלינו במקום אחר על משחז"ל [שבת קי"ט ע"ב] כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו, מ"ט יש בזה, והענין כך דאחז"ל [עי' ברכות י"ב ע"ב ל"ב ע"א] המתפלל על חברו צריך שיחלה עצמו עליו שנאמר ויחל משה, ונראה לי הענין דעפ"י השכל לא יובן איך יועיל תפילת זה על חברו כי בהקב"ה לא שייך ח"ו פיתוי דברים לישא פני איש זה עבור זה, אבל הענין הואיל וכל ישראל נפש אחד נמצא גם חליו של זה כואב לזה והוא כאלו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו, התינו צריך שיחלה עצמו, שיראה כאלו הוא עצמו חולה עליו ועי"ז יקובל תפילתו כאלו מתפלל על עצמו, וידוע נמי משאחז"ל [ב"ב קט"ז ע"א] והובא בש"ע [י"ד סי' של"ה] מי שיש לו

(א) מרן ז"ל רמז ע"ז בקצה בחידושי לחולין שם.